

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**т.в.о. завідувача кафедри громадського здоров'я та управління
охороною здоров'я Тернопільського національного медичного
університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України,
доктора медичних наук, професора Теренди Наталії Олександрівни
на дисертаційну роботу аспіранта кафедри громадського здоров'я з
лікарсько-трудовою експертизою ПДМУ**

Вовка Ореста Ярославовича

**на тему: «Медико-соціальне обґрунтування функціонально-
організаційної моделі раннього виявлення та профілактики візуальних
форм злоякісних пухлин: рак шийки матки та рак молочної залози»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії у разову спеціалізовану
вчену раду Полтавського державного медичного університету
з галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 222 Медицина**

Ступінь актуальності обраної теми

Профілактичні заходи онкологічних захворювань формують найбільш високий потенціал системи громадського здоров'я та є економічно більш ефективним довгостроковим механізмом контролю раку. Рання діагностика і доступ до якісної, доступної та своєчасної допомоги є наріжним каменем боротьби проти раку молочної залози та шийки матки у жінок. В останні роки онкологічні захворювання жінок були включені в глобальний порядок денний Цілей сталого розвитку ООН. В Україні, онкологічні хвороби входять в першу десятку причин смертей, а серед жінок найбільш розповсюдженим є рак молочної залози (21%) та рак шийки матки – 5% (ВООЗ). Саме для цих типів раку серед жінок є найсолідніша доказова база, яка наголошує на потребі раннього виявлення раку задля продовження років життя й забезпечення належної якості життя.

Для досягнення результатів в зниженні захворюваності і смертності від раку необхідна активна позиція громадськості та високий рівень

онкологічної настороженості населення. Адже окремі фактори ризику можуть бути змінені за допомогою інформаційно мотиваційних заходів. Також важливими є принципи фінансування та організації послуг охорони здоров'я, які б забезпечували доступність та якість послуги. Таким чином, за наявності мотивації до скринінгових заходів у населення не виникали б умови географічної, фінансової чи фізичної недоступності послуги, а також психологічних перешкод – ставлення медичного персоналу.

Сучасна тенденція динаміки захворюваності і смертності на рак молочної залози свідчать про неухильне наростання значення цієї локалізації злоякісних пухлин для жінок. За даними Національного канцер-реєстру України за 2020 рік було виявлено, що на обліку в онкологічних закладах зареєстровано 14720 жінок. Кожній четвертій жінці рак молочної залози діагностують уже на III–IV стадії, коли ефективність проведеного лікування значно знижується. Виявлення раку молочної залози на ранніх термінах є особливо важливим, це може пришвидшити процес лікування та зменшити летальність. Найважливішим заходом щодо раннього виявлення раку молочної залози є доклінічна діагностика. Регулярне самообстеження молочних залоз – один з найбільш економічно доцільних методів раннього виявлення раку молочної залози у жінок. Обізнаність про ризики розвитку та раннє виявлення раку молочної залози є основою для зменшення смертності від цієї хвороби.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана у відповідності до плану виконання кандидатських дисертацій Полтавського державного медичного університету та є самостійною роботою, яка відповідає напрямку науково-дослідних робіт (НДР) кафедри громадського здоров'я з лікарсько-трудовою експертизою «Медико-соціальне обґрунтування оптимізації підходів до управління та організації різних видів медичної допомоги дорослому та дитячому населенню в період реформування галузі охорони здоров'я» (№ держ. реєстрації 0119U102926, термін виконання 2018-2022 рр.), а також науково-

дослідної роботи кафедри громадського здоров'я з лікарсько-трудовою експертизою Полтавського державного медичного університету МОЗ України на тему «Дослідження детермінант здоров'я та наукове обґрунтування підходів до організації медичної допомоги і послуг різним контингентам населення в період розвитку системи громадського здоров'я». (Державний реєстраційний номер: 0122У201336, термін виконання 2023-2027 рр.) Полтавського державного медичного університету, у якій дисертант був співвиконавцем.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність високі, відповідають науковим нормам.

Для досягнення мети проведеного дослідження була розроблена спеціальна програма, в якій було передбачено його реалізацію у шість взаємопов'язаних організаційних етапів.

Дисертаційне дослідження виконано на високому науково-методичному рівні з використанням сучасних методів соціальної медицини: бібліосемантичний, системного підходу та аналізу, медико-статистичного, соціологічного, глибинного інтерв'ю, епідеміологічного, концептуального моделювання, організаційного експерименту, експертних оцінок та економічного методів.

Наукова база дослідження: КП «Полтавський обласний клінічний онкологічний диспансер». Статистична інформація, використана в дослідженні, спирається на офіційні джерела - матеріали Державної служби статистики України, Центру медичної статистики МОЗ України, Головного управління статистики у Полтавській області, Центру медичної статистики ДООЗ Полтавської області та Національного канцер-реєстру України за 2012-2021 рр.

Статистичне опрацювання із використанням програмних продуктів на основі пакетів програм Microsoft Office, прикладної програми SPSS 22.0 та статистичного пакету «R». Сформульовані основні положення та висновки дисертаційної роботи, обґрунтовано достовірність отриманих результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що автором вперше в Україні було здійснено медико-соціальне обґрунтування функціонально-організаційної моделі раннього виявлення та профілактики візуальних форм злоякісних пухлин – раку шийки матки та раку молочної залози. Стрижневими інноваційними елементами якої стали: медична інформаційна система з вбудованими комунікативними функціями, яка об'єднує всі заклади охорони здоров'я єдиною мережею; жінка, як головна частина екосистеми, в якій вона знаходиться, як об'єкт, так і суб'єкт управління.

Особлива увага дисертантом була приділена визначенню ролі фахівця громадського здоров'я, якому надається функція проведення моніторингу і оцінки стану здоров'я жінки.

В роботі були проаналізовані та з'ясовані регіональні та загальноукраїнські тренди захворюваності, поширеності та смертності внаслідок раку шийки матки та молочної залози, а також розкриті модифіковані детермінанти впливу що асоціюються із даною патологією, а також розширені уявлення про фактори, які перешкоджають проведенню скринінгу з боку жінки: логістичні, інформативні, психологічні, організаційні.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в доповненні теорії соціальної медицини в частині вчення про організацію раннього виявлення та профілактики візуальних форм злоякісних пухлин: рак шийки матки та рак молочної залози.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що результати дослідження є підставою для створення якісно нового підходу до

раннього виявлення та профілактики візуальних форм злоякісних пухлин: рак шийки матки та рак молочної залози. Автором розроблено комплекс інноваційних заходів з раннього виявлення та профілактики раку шийки матки та молочної залози через включення до медичної інформаційної системи окремого модуля для фахівця громадського здоров'я та додатку для пацієнтки.

На основі отриманих дисертантом результатів можливе доповнення освітніх програм громадського здоров'я, соціальної медицини, онкології, сімейної медицини з питань профілактики та раннього виявлення раку шийки матки та молочної залози на до- та післядипломному рівні.

Повнота викладення матеріалів в опублікованих працях.

Дисертація оформлена у відповідності з вимогами до дисертаційних робіт, складається з анотації українською та англійською мовами, списку публікацій дисертанта за темою роботи, переліку умовних скорочень, вступу, огляду літератури, опису програми, матеріалів, методів та обсягів дослідження, розділів власних досліджень, наукового обґрунтування функціонально-організаційної моделі раннього виявлення та профілактики візуальних форм злоякісних пухлин: рак шийки матки та рак молочної залози.

Дисертаційна робота Вовка Ореста Ярославовича побудована за традиційною схемою наукових рукописів відповідно до вимог ДАК, викладена на 234 сторінках друкованого тексту, в тому числі на 155 сторінках основного тексту. Робота складається із анотації, змісту, переліку умовних позначень та скорочень, основної частини зі вступом, аналітичним оглядом релевантних інформаційних джерел, матеріалами і методами досліджень, 4 розділів власних досліджень з аналізом та узагальненням їх результатів, висновків та практичних рекомендацій, списку використаних джерел (258 найменування, із них 203 латиною та 55 кирилицею). Дисертація ілюстрована достатньою кількістю таблиць (35 таблиць) та рисунків (25

рисунків), містить 8 додатків. Назва дисертаційної роботи відповідає її змісту.

У вступі автором обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, викладено наукову новизну і практичну значимість результатів роботи, наведено дані щодо особистого внеску здобувача, висвітлення отриманих результатів у наукових публікаціях та у матеріалах наукових форумів.

Перший розділ роботи має назву «Медико-соціальне значення візуальних форм злоякісних пухлин: рак шийки матки та рак молочної залози» та присвячений аналізу світових і вітчизняних інформаційних ресурсів Pubmed, Medscape, ВООЗ, досвіду України та інших країн, наукових літературних джерел; вивчення результатів наукових досліджень, результати якого аргументовано довели необхідність обґрунтування функціонально-організаційної моделі раннього виявлення та профілактики візуальних форм злоякісних пухлин: раку шийки матки та раку молочної залози.

На даному етапі було досконально вивчено питання епідеміології раку шийки матки та раку молочної залози, були розглянуті фактори ризику, які пов'язані із виникненням даних захворювань, розглянуто питання проведення скринінгових досліджень, а також вивчені існуючі моделі виявлення та профілактики

Основна увага була зосереджена на дослідженні та оцінці світового та національного досвіду щодо епідеміологічної ситуації з приводу раку шийки матки та раку молочної залози. В ході проведеного огляду літератури було визначено високі епідеміологічні показники онкологічних захворювань, встановлено високу розповсюдженість поведінкових факторів ризику розвитку цієї групи хвороб та виявлені певні труднощі щодо первинної їх профілактики.

Як зазначає дисертант, вирішення проблеми потребує проведення комплексного наукового дослідження, спрямованого на медико-соціальне обґрунтування функціонально-організаційної моделі раннього виявлення та

профілактики візуальних форм злоякісних пухлин: раку шийки матки та раку молочної залози.

За результатами проведеного аналізу дисертантом визначено напрям дослідження та сформовано його мету та завдання.

Другий розділ роботи «Програма, матеріали і методи дослідження» містить програму дослідження, за допомогою якої поетапно виконувалися визначені завдання з послідовним просуванням на шляху досягнення мети. При цьому результати, отримані на попередньому етапі, ставали логічними витоками для вирішення завдань на наступному етапі. Наведений методичний апарат дослідження, зазначені методи статистичної обробки первинного наукового матеріалу відповідають темі і адекватні щодо мети та завдань роботи.

У третьому розділі *«Динаміка показників захворюваності на злоякісні новоутворення»* проводилось вивчення динаміки показників злоякісних новоутворень. Автором було досліджено тренди захворюваності на онкологічні захворювання та досліджена їх структура. Проведений аналіз захворюваності та смертності на візуальні форми раку (рак шийки матки та рак молочної залози) з 2010 по 2021 рр. При цьому важливо відмітити, що дисертант використовував сучасну статистичну програму Joinpoint. Було встановлено, що за період з 2010 по 2021 рік в області було зареєстровано тенденцію до зниження смертності від раку шийки матки на 13,6%, від раку молочної залози – 24,1 % (найбільша питома вага - жінки старше 50 років). Проте виявлено високі показники співвідношення смертності до захворюваності на рак шийки матки та рак молочної залози четвертої стадії – 10,9 та 4,2 відповідно.

У четвертому розділі *«Модифіковані фактори, що асоціюються з раком шийки матки та молочної залози»* шляхом оригінального медико-статистичного дослідження було визначено основні фактори ризику (незадовільне фінансове становище, бездітність, підвищений індекс маси тіла, недотримання харчового режиму, не проходження профілактичних

оглядів або нерегулярне їх відвідування, аборти в анамнезі, запальні процеси статевих органів, спадковість).

Проведення ROC-аналізу запропонованих моделей факторів ризику показало чутливість 90,7 %, та специфічність – 93,0 %, AUC 0,918 при раку шийки матки та чутливість 75,7 % та специфічність – 75,0 %, AUC 0,75 при раку молочної залози.

П'ятий розділ роботи «Виклики, які стоять на перешкоді втілення моделі раннього виявлення та профілактики візуальних форм раку: молочної залози та шийки матки» автор присвячує увагу вивченню нормативно-правової бази, що дозволило виявити проблеми та слабкі сторони щодо раннього виявлення та профілактики раку шийки матки та молочної залози, які наявні у державному, економічному, науковому, організаційному, навчальному секторах. Також визначені алгоритми та діючі механізми організації надання медичної допомоги, організація роботи онкологічних закладів охорони здоров'я, значення лікаря загальної практики сімейної медицини в ранньому виявленні та профілактиці захворювань.

В цьому ж розділі досліджено також і перешкоди щодо раннього виявлення та профілактики візуальних форм раку (прогалини щодо обізнаності про проблему раку шийки матки та раку молочної залози, методи їх попередження та раннього виявлення) та перешкоди щодо проведення скринінгу.

Шостий розділ роботи «Медико-соціальне обґрунтування, розробка та експертна оцінка функціонально-організаційної моделі раннього виявлення та профілактики візуальних форм злоякісних пухлин: рак шийки матки та рак молочної залози» полягав у обґрунтуванні, розробці та впровадженні оптимізованої моделі раннього виявлення та профілактики візуальних форм злоякісних пухлин: рак шийки матки та рак молочної залози. В основу методології побудови моделі був покладений системний аналіз, елементи результатів якого були представлені в попередніх розділах.

На даному етапі шляхом концептуального моделювання автором створено функціонально-організаційну структуру оптимізованої моделі, а на

її основі було показано вирішення проблем надання медико-профілактичної допомоги через такі компоненти: медична інформаційна система, залучення системи громадського здоров'я. Показано складові екосистеми профілактики та раннього виявлення візуальних форм раку у жінок, окрема роль в якій відводиться оточенню жінки (сім'я, чоловік, партнер, батьки, школа, соціальні мережі). Проведено детальну оцінку ризиків в ланцюжку погодження змін як зі сторони жінки, так і системи охорони здоров'я щодо профілактики та раннього виявлення раку шийки матки та молочної залози. Також автором розроблені моніторингові показники, які ставлять на меті контроль ефективності моделі.

Експертами була надана позитивна оцінка оптимізованої моделі, що свідчить про відповідність її основних положень сучасним вимогам науки і практики, демонструє її релевантність та можливість рекомендувати її для впровадження в систему охорони здоров'я України на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівнях.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Дисертаційна робота Вовка Ореста Ярославовича виконана на високому методологічному та методичному рівні, дослідження проведені з використанням сучасних інформативних методик, що дозволило зробити обґрунтовані висновки та практичні рекомендації.

Принципових зауважень щодо змісту та оформлення дисертації немає.

На мою думку, у третьому розділі дисертації підрозділ, у якому автор описує рівень смертності від раку молочної залози та шийки матки має невеликий обсяг. Його можна було б органічно включити у попередні підрозділи щодо вивчення поширеності та захворюваності на рак молочної залози та рак шийки матки. Проте дане зауваження суттєво не впливає на наукову цінність, наукове та практичне значення роботи і має рекомендаційний характер.

У ході ознайомлення з дисертаційною роботою виникли *запитання* для дискусії:

1. В чому полягає підтримка чоловіка стосовно такої теми, як «Промоція здорового способу життя»?
2. Яка участь лікаря ЗПСМ у ранньому виявленні та профілактиці раку шийки матки та раку молочної залози?

Вказані запитання не знижують загального позитивного враження від дисертаційної роботи та її науково-практичної цінності.

Висновок

Дисертаційне дослідження Вовка Ореста Ярославовича «Медико-соціальне обґрунтування функціонально-організаційної моделі раннього виявлення та профілактики візуальних форм злоякісних пухлин: рак шийки матки та рак молочної залози», виконане у Полтавському державному медичному університеті, є завершеною самостійно виконаною науковою роботою, яка містить нові науково-обґрунтовані результати, що мають суттєве теоретичне та практичне значення для медицини і в сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання та суттєво доповнюють теорії соціальної медицини, громадського здоров'я й онкології в частині сучасних знань щодо раннього виявлення та профілактики візуальних форм злоякісних пухлин: рак шийки матки та рак молочної залози.

Виходячи з актуальності, за об'ємом та рівнем досліджень, наукової новизни результатів, теоретичної та практичної цінності отриманих даних, об'єктивності та обґрунтованості висновків, беручи до уваги особистий внесок здобувача, дисертаційна робота Вовка Ореста Ярославовича «Медико-соціальне обґрунтування функціонально-організаційної моделі раннього виявлення та профілактики візуальних форм злоякісних пухлин: рак шийки матки та рак молочної залози» заслуговує позитивної оцінки, являє собою цілісне та завершене наукове дослідження і відповідає вимогам пп. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи

про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, а її автор Вовк Орест Ярославович повністю заслуговує присвоєння наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Офіційний опонент:

т.в.о. завідувача кафедри громадського здоров'я

та управління охороною здоров'я

Тернопільського національного медичного

університету імені І.Я. Горбачевського

МОЗ України,

доктор медичних наук, професор

Наталія ТЕРЕНДА

